

Ο φιλελευθερισμός ως πολιτική ιδεολογία θεμελιούται στην αρχή της ελευθερίας του ατόμου απέναντι στην κρατική εξουσία. Με την επικράτηση του πρώιμου φιλελευθερισμού, ο άνθρωπος αποκτά την ιδιότητα του πολίτη, ο οποίος θέτει εαυτόν απέναντι στο κράτος, επιτυγχάνοντας τον περιορισμό του τελευταίου στη διασφάλιση των με συνταγματική συνθήκη κατοχυρωμένων ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων. Ο πρώιμος φιλελευθερισμός έχει ατομοκεντρικό χαρακτήρα θέτοντας κατ' ουσίαν τον πολίτη στο ίδιο επίπεδο με το κράτος, αλλάζοντας έτσι ριζικά τους κοινωνικοπολιτικούς συσχετισμούς, όπως αυτοί είχαν διαμορφωθεί μέχρι τα τέλη του 18ου αι. Αυτή η εξέλιξη, αν και άλλαξε άρδην το ρου της ιστορίας και έδωσε νέες προοπτικές ευημερίας στο ανθρώπινο γένος, είχε εντούτοις ένα μεγάλο μειονέκτημα: άφησε τον άνθρωπο απροστάτευτο απέναντι στους άλλους ανθρώπους!

Χαρακτηριστικότερο όλων είναι - νομίζω - το παράδειγμα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Η πλήρης επικράτηση της οικονομίας της αγοράς («σχολή του Chicago»), η ανεξέλεγκτη ιδιωτική πρωτοβουλία, η παντελής έλλειψη κοινωνικής προστασίας, κλπ οδήγησαν σε κατακόρυφη αύξηση των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων, κάτι που προφανώς ισοδυναμεί όχι με σεβασμό αλλά με προσβολή της ίδιας της ανθρώπινης αξίας.

Με βάση τα επίσημα στοιχεία της Αμερικανικής κυβέρνησης (1998), περίπου τριάντα πέντε εκατομμύρια Αμερικανών ζουν κάτω απ' το όριο της φτώχειας (εκ των οποίων τα δεκατέσσερα εκατομμύρια είναι παιδιά). Για τον αριθμό των αστέγων τα στοιχεία είναι μάλλον συγκεχυμένα οπότε η παράθεσή της μίας ή της άλλης στατιστικής δεν θα είναι ιδιαίτερα διαφωτιστική. Εν πάση περιπτώσει ακόμη και αυτά τα σαφώς μικρότερα νούμερα δεν νομίζω ότι ανατρέπουν τη συλλογιστική πάνω στις ανεπίτρεπτες κοινωνικές ανισότητες οι οποίες παρατηρούνται στα κράτη όπου έχει εφαρμοστεί ο πρώιμος φιλελευθερισμός από το 19ο αι. μέχρι τις αντίστοιχες σημερινές του μορφές (νεοφιλελευθερισμός).

Απορρίπτω, λοιπόν, τις ακραίες εμφανίσεις του φιλελευθερισμού, ακριβώς επειδή κατ' ουσίαν δεν πρόκειται καν για πραγματικό φιλελευθερισμό (πρώιμος φιλελευθερισμός, νεοφιλελευθερισμός, "θατσερισμός", "σχολή του Chicago", κλπ) καθώς περιορίζονται κατ' ουσίαν στην ενασχόληση με την οικονομία της αγοράς. Δεν συμφωνώ με την άποψη ότι στο φιλελευθερισμό οποιαδήποτε κρατική παρέμβαση είναι εκ των προτέρων καταδικαστέα. Αυτό που είναι καταδικαστέο στο φιλελευθερισμό είναι όχι η οποιαδήποτε αλλά η υπέρ του δέοντος κρατική παρέμβαση η οποία περιορίζει υπέρμετρα την ιδιωτική πρωτοβουλία, κάτι που παρατηρείται στα ολοκληρωτικά αλλά εν μέρει και στα σοσιαλδημοκρατικά καθεστώτα. Σε ό,τι αφορά την οικονομική ελευθερία, είναι γεγονός ότι συνιστά μία από τις *conditio sine qua non* της φιλελεύθερης ιδεολογίας. Όταν όμως ευνοείται η ανάπτυξη και η πρόοδος όχι των πολλών αλλά των λίγων, όταν ευνοείται όχι ο ελεύθερος αλλά ο ανεξέλεγκτος ανταγωνισμός κι όταν το αποτέλεσμα όλων αυτών είναι η δημιουργία πανίσχυρων οικονομικών κολοσσών (ολιγοπωλίων) με ισχύ μεγαλύτερη κι από αυτή ακόμα την ισχύ των κρατών, τότε δεν προωθείται ο φιλελευθερισμός αλλά η δικτατορία των μεγιστάνων.

Η ουσία του σύγχρονου φιλελεύθερου κράτους δικαίου προϋποθέτει την ύπαρξη και λειτουργία θεσμών, που να του επιτρέπουν να λειτουργεί και ως κοινωνικό κράτος δικαίου. Με άλλα λόγια, το φιλελεύθερο κράτος οφείλει να παρεμβαίνει στο κοινωνικό - οικονομικό γίγνεσθαι, όταν και όπου μια τέτοια παρέμβαση κρίνεται επιβεβλημένη. Αντικείμενο δε της τελευταίας οφείλει να είναι κυρίως η χορήγηση παροχών προς κατηγορίες μελών του κοινωνικού συνόλου, προκειμένου να εξασφαλίζονται οι υπό καθεστώς δικαιοσύνης ομαλές συνθήκες κοινωνικής διαβίωσης.

Ο γνήσιος φιλελευθερισμός είναι, κατά συνέπεια εκ φύσεως κοινωνικός και ριζοσπαστικός στο θέμα της καταπολέμησης των κοινωνικο-οικονομικών ανισοτήτων. Στον φιλελευθερισμό, η οικονομία της αγοράς δεν είναι το παν. Απέναντι δε στον στυγνό καπιταλισμό, προτείνεται και τελικά επιβάλλεται εκ των πραγμάτων η κοινωνική αλληλεγγύη. Διότι, ο καπιταλισμός, έτσι τουλάχιστον όπως λειτουργεί σήμερα, θέτει σε κίνδυνο την ίδια την ανοιχτή κοινωνία, καθώς οδηγεί στη δημιουργία ολιγοπωλίων και μονοπωλίων, κάτι που ούτε την ελεύθερη αγορά ευνοεί ούτε συμβιβάζεται με την ουσία του οικονομικού φιλελευθερισμού. Διότι, η συγκέντρωση τεράστιας οικονομικής δύναμης στα

χέρια λίγων έχει ως αποτέλεσμα:

- την ουσιαστική κατάργηση του ελεύθερου ανταγωνισμού
- απολύσεις εργαζομένων
- αποδυνάμωση του κοινωνικού κράτους
- υπονόμευση της λαϊκής κυριαρχίας και των ατομικών ελευθεριών
- οδυνηρές ανισότητες σε οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο.

Κατ' αντιδιαστολή, λοιπόν, προς τον στυγνό καπιταλισμό, ο φιλελευθερισμός είναι βαθιά ανθρωποκεντρικός. Ο κοινωνικός ανθρωπισμός πηγάζει από την ηθική και νομική επιταγή του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξίας, η οποία συνιστά την *conditio sine qua non* του φιλελευθερισμού.

Φιλελευθερισμός σημαίνει:

- γενική αποδοχή της αρχής της ελευθερίας για όλους
- ίση και δίκαιη μεταχείριση όλων, χωρίς διακρίσεις
- θετικά μέτρα υπέρ των ασθενεστέρων και των λιγότερων ευνοημένων.

Φιλελευθερισμός σημαίνει απελευθέρωση του ανθρώπου:

- από την φτώχεια και την εξάρτηση, πράγμα που επιτυγχάνεται καλύτερα με την οικονομία της αγοράς
- από την αυθαιρεσία και την επιβολή του ισχυρότερου, τα οποία καταστέλλονται και καταπολεμούνται από το κράτος δικαίου
- από την περιοριστή και ανεξέλεγκτη εξουσία, η οποία πρέπει να τίθεται υπό τον έλεγχο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, σύμφωνα και με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας
- από τα δόγματα και τη μισαλλοδοξία, εξ ου και η ανάγκη για τον πλουραλισμό των αξιών, των ιδεών και των πεποιθήσεων, για την ηθική της ανεκτικότητας, του αλληλοσεβασμού και του διαλόγου.

Σε ό,τι αφορά τις προοδευτικές τάσεις και αντιλήψεις, ο φιλελευθερισμός είναι, κατά τη γνώμη μου, συνυφασμένος με την κοινωνική πρόοδο, υπό την εξής έννοια:

Η κοινωνία θεωρείται ότι προοδεύει όταν επιτυγχάνεται σημαντική και σταθερή οικονομική ανάπτυξη, αλλά ταυτόχρονα απουσιάζουν οι ακραίοι ατομικισμοί και εκφυλιστικά φαινόμενα προνομιακής θέσης μέσα στο κοινωνικό σύνολο. Μια χώρα δεν προοδεύει όταν προοδεύουν οι λίγοι, οι εκλεκτοί μιας κυβέρνησης ενός οικονομικού κατεστημένου. Η Ελλάδα μπορεί να εμπνεύσει στους πολίτες της, να τους καλλιεργήσει την επιθυμία για πρόοδο αλλά και για κοινωνική ευαισθησία. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, ο πολίτης μπορεί να αναπτύξει υψηλές προσδοκίες και να αγωνιστεί για να πετύχει όσα περισσότερα μπορεί - και μέσα από τη δική του επιτυχία να έρθει και η επιτυχία και η πρόοδος του συνόλου.

Το φιλελεύθερο κράτος δίνει στον πολίτη τα εφόδια που αυτός χρειάζεται προκειμένου να δημιουργήσει, να προκόψει, να προχωρήσει μπροστά, να κάνει τα όνειρά του πραγματικότητα, να αναπτύξει τις ιδιαίτερες ικανότητες και τα χαρίσματά του, να πετύχει στη ζωή του...

Το φιλελεύθερο κράτος πρέπει να λειτουργεί προς όφελος της κοινωνίας και του πολίτη και όχι σε βάρος τους. Σε μια σύγχρονη ελεύθερη οικονομία, ο ανταγωνισμός είναι ασφαλώς απαραίτητος. Είναι η κινητήρια δύναμη, η οποία παράγει υψηλού επιπέδου προϊόντα και υπηρεσίες. Παρεπόμενη συνέπεια του ανταγωνισμού είναι ωστόσο και η δημιουργία ανισοτήτων, που θέτουν σε κίνδυνο την κοινωνική συνοχή. Εκεί απαντά το κράτος με διορθωτικές κινήσεις, οι οποίες γίνονται για να αποκατασταθεί η κοινωνική δικαιοσύνη. Η σχετική αναδιανομή του πλούτου γίνεται τόσο με τη λήψη άμεσων διορθωτικών μέτρων αλλά και έμμεσα, κυρίως μέσα από την παιδεία και την άσκηση κοινωνικής πολιτικής. Η διαδικασία της μερικής αναδιανομής λειτουργεί όχι αντιθετικά αλλά υποστηρικτικά προς τον ελεύθερο ανταγωνισμό, αφού αντιμετωπίζει τις ατέλειες και απορροφά τις παρενέργειές του, διευκολύνοντας έτσι την αυτοτροφοδοτούμενη λειτουργία του.

Το φιλελεύθερο κράτος είναι ένα αποτελεσματικό κράτος πρόνοιας και δικαίου. Παρέχει στον πολίτη πραγματικά καλά σχολεία και νοσοκομεία. Είναι αρωγός του πολίτη, του εξασφαλίζει την ασφάλεια, του εμπνέει εμπιστοσύνη και είναι σε θέση να προσφέρει λύσεις στα μικρά και μεγάλα προβλήματα της καθημερινής ζωής...

** Το Civilitas.GR και ο «ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ» προτίθενται να απομακρύνουν το κείμενο αυτό από την Ιστοσελίδα τους, εάν η αναδημοσίευσή του προσβάλλει κεκτημένα πνευματικά ή εμπορικά δικαιώματα (info@civilitas.gr)*